

presència

Número 1759. De l'11 al 17 de novembre del 2005. Any XL. 0,20 €

Francisco i jo

TRENTA ANYS DESPRÉS. Tres dècades després de la mort del dictador, què pensa de Franco la primera generació nascuda en democràcia? Sis joves realitzadors evocuen en una pel·lícula els silencis heretats sobre el que va ser la llarga dictadura. Els sis directors relaten a Presència el seu diari de rodatge a la recerca de l'ombra de Franco, que han plasmat en la producció «Entre el dictador i jo». / 2 a 9

LUIS ROJAS MARCOS / 14 • LITERATURA DE L'EXILI / 22 • QUAN LLEIDA ERA «YÉ-YÉ» / 24 • AL TALL, TRENTA ANYS / 28 • ON ANEM? / 30

Fotograma d'un dels curts que formen la pel·lícula *Entre el dictador i jo*.

No arribes a final de mes?

HIPOTEQUES / COMPRAVENDA / REUNIFICACIÓ DE DEUTES / INVERSIÓ

truca'ns 902 01 04 01

 Finanfácil

www.finanfacil.com

Sis joves i

TRENTA ANYS DESPRÉS. Què en sap la generació post-Franco del dictador? Què en pensa? Sis joves directors ho expliquen en un film.

SUSANNA OLIVEIRA

● *Entre el dictador i jo* dona veu a la primera generació nascuda en democràcia i es presenta com un exercici fílmic contra l'oblit. Aquesta pel·lícula documental es podrà veure el proper 20 de novembre –trentè aniversari de la mort de Franco– a més d'un centenar de municipis de Catalunya. Una iniciativa promoguda conjuntament per la conselleria de

Relacions

Institucionals del govern català, la Universitat Pompeu Fabra i l'estudi Playtime, que ha coproduït el film amb TVC.

Sis joves directors (nascuts a Catalunya, Madrid, Andalusia i Navarra) ens acosten als seus records sobre la figura del dictador, sovint una figura entre ombres, i la seva presa de consciència sobre el que va ser el franquisme. Tots ells van néixer després de la mort del dictador i la seva imatge de Franco és una imatge

en blanc i negre quan la televisió ja havia començat a incorporar colors. Els més grans amb prou feines havien iniciat la primària quan es va produir el cop d'estat del 23-F, i altres encara dormien al bressol. «El franquisme era un d'aquells temes del llibre a què ja no arribaves; només en feies una repassada per si entrava a la selectivitat», explica Tània Balló, directora de producció del film i, com tots els directors, membre d'aquesta generació que fins passats els vint van veure Franco

Aquests sis joves directors expliquen a Presència la seva experiència cinematogràfica en aquest projecte, que els ha obligat a fer un viatge cap al passat per rescatar de la memòria la seva primera imatge de Franco i la dictadura, i la seva presa de consciència sobre el que va ser i el que va significar el franquisme. La seva és la veu de la primera generació nascuda en democràcia. /

JUANMA RAMOS

el dictador

com una figura remota, lluny de la pròpia història personal i familiar, i de la col·lectiva. Potser per això la premissa que es va donar als sis joves seleccionats per a aquest projecte ha obligat molts d'ells a iniciar una recerca minuciosa entre els seus records i a buscar respostes a preguntes que no s'havien fet mai. «Quina va ser la primera vegada que vaig sentir parlar de Franco», és la premissa que se'ls va donar per iniciar la seva proposta cinematogràfica. El resultat

són sis curts de deu minuts cadascun on, per exigències del projecte, no apareix cap imatge d'arxiu històrica.

Els directors, a Presència

Els sis joves directors (Guillem López, Elia Urquiza, Raúl Cuevas, Juan Antonio Barrero, Sandra Ruesga i Mònica Rovira) han escrit també per a Presència el que ha representat aquest viatge cap al passat. A les planes següents, cadascun d'ells, en primera persona, recreen la seva

proposta cinematogràfica a través d'un diari de rodatge i ens descobreixen algunes de les seqüències del seu treball. Un tast del que es podrà veure el proper 20-N.

Els responsables del projecte van oferir la projecció del film a tots els municipis catalans, i es mostren especialment satisfets de la resposta que han obtingut de les localitats petites i mitjanes. Per al pròxim dia 20 hi ha confirmades, de moment, més d'un centenar de projeccions ar-

reu de Catalunya. La proposta, però, va més lluny i s'ha intentat promoure un debat posterior a cada municipi amb la participació dels mateixos veïns. «La idea és que tres generacions diferents s'impliquin en el debat: la dels joves que encara no han arribat als 30; la dels avis que poden aportar la memòria de la guerra i dels primers anys del franquisme, i la generació intermèdia que va néixer en ple franquisme.»

- TÍTOL «Entre el dictador i jo» (2005)
- FORMAT Betacam digital. VO català i castellà. Duració 60 minuts
- PRODUCCIÓ Marta Andreu (producció executiva) i Tània Balló (direcció de producció)
- DIRECTORS Juan Barrero, Raúl Cuevas, Guillem López, Mònica Rovira, Sandra Ruesga, Elia Urquiza.

«Franco, Franco, tenia el culo blanco...»

Quan em varen proposar participar en el projecte *Entre el Dictador i jo*, em vaig sentir espantat. Tenia la sensació que la figura de Franco i tot el seu univers em quedaven molt lluny, que no tenien res a veure amb mi. Va ser en aquest punt que vaig pensar que aquest era el veritable repte, aconseguir parlar d'un personatge i d'una època que per a mi eren com una pàgina en blanc de la memòria. Per construir la pel·lícula vaig decidir partir de les connexions emocionals més íntimes que jo podia tenir amb el tema. Em preguntava qui era Franco, quin espai ocupava en el meu imaginari personal i quina era la relació que jo tenia amb ell. No obstant això, la recerca del dictador no em va portar directament a la seva figura, sinó a records personals pràcticament oblidats.

Tornar a l'any del meu naixement i el de la mort de Franco em va permetre descobrir l'existència d'una vella pel·lícula de Súper 8 on hi havia un retrat de la meua família i de mi mateix que ja ha desaparegut. Aquella família de 1975 ja no és la mateixa, s'ha desintegrat, ha canviat i jo ja no sóc aquell nadó que estava embadalit mirant d'entendre el que passava davant seu.

Una de les experiències intenses del rodatge va ser reconstruir els meus records escolars sobre el dictador. Això va suposar tornar a la meua antiga escola, el Tàber, que actualment és un edifici en estat ruïnós, devorat per les verdoses i els matolls. Tornar a l'escola el dia de rodatge va ser molt impactant perquè molts dels meus records més llunyans estan entre les restes de l'escola: la pista de futbol, el pati dels tarongers, on hi havia les classes de primer d'EGB i on ara només hi ha runa, o la font de pedra del pati on jugava a cromos de petit i on vaig sentir allò de: «*Franco, Franco, tenia el culo blanco...*»

Per a la filmació dels exteriors de l'escola vam estar tot un dia, des de primera hora del matí fins al vespre. Tenia la necessitat de filmar-ho tot, de documentar aquelles runes i de rescatar-les del seu oblit per tal de poder reconstruir amb exactitud aquells records de l'escola que amagaven

SINOPSI

«Qui és Franco? Franco és un desconegut, un rostre, una ombra..., una imatge que intento atrapar, però que s'amaga soterrada entre els espais d'alguns dels meus records més personals.» En aquesta pel·lícula, Guillem López, nascut l'any de la mort del dictador, inicia un viatge personal cap als seus records més llunyans per intentar reconstruir el seu retrat de Franco. Uns records que el porten a una conversa amb el seu avi, i als seus espais de l'escola Tàber de Barcelona.

GUILLEM LÓPEZ

Guillem López (Barcelona, 1975) va realitzar el 1998 *Al margen*, un documental seleccionat en diversos festivals: Docs Barcelona, European Documentary Network (EDN), 10th Balticum film and TV Festival. Des del 2000 treballa com a realitzador de promocions i programes de televisió per a diferents canals temàtics de Mediapark (Canal Natura, Canalstar, Canal Cinematik) i Barça TV.

Qui és Franco? Franco és un desconegut, un rostre, una ombra..., una imatge que intento atrapar»

l'ombra del dictador. Malauradament no ens va ser possible entrar a l'escola perquè estava totalment tapiada. Volia retratar els passadissos o una de les classes on vaig sentir per primer cop l'expressió «Avui és el 23-F».

Per tal de recrear l'interior de l'escola vaig anar a parar a Puig-reig, concretament a la colònia Can Vidal, una autèntica joia que s'ha preservat amb el pas del temps i on vaig descobrir una antiga Escola de Dones, que no està oberta al públic, però que era pràcticament calcada a alguns dels interiors de la meua antiga escola. En certa mesura, com m'havia passat amb els exteriors del Tàber, estava retratant ombres i fantasmes, espais buits i decadents, però que per mi eren el testimoni silenciós d'emocions i vivències molt particulars.

Un altre dels records que la pel·lícula reconstrueix és una passejada per la platja amb el meu avi en què em va explicar algunes anècdotes sobre la Guerra Civil. Per reconstruir aquest record vam anar a filmar a la platja original on vaig estar amb el meu avi, i on avui, encara, es poden trobar les restes d'un antic búnquer de la Guerra Civil.

El meu avi va morir fa un any i mig i no conservo cap fotografia ni document gràfic d'aquella passejada per la platja. De sobte, vaig recordar que el meu pare guardava unes gravacions del meu avi fetes amb una cinta de casset. La sorpresa va ser encara més gran quan vaig descobrir que en aquestes gravacions el meu avi parlava sobre com havia aconseguit sobreviure durant la Guerra Civil. Reconstruir simbòlicament la conversa entre el meu avi i jo va ser com tornar a parlar amb ell després de la seva mort.

El rodatge de la pel·lícula ha estat en realitat una viatge per retrobar-me amb els meus propis records. Però el més interessant, potser, ha estat descobrir que el dictador també formava part d'aquestes runes físiques que he anat filmant durant el rodatge, i que, en el seu dia, van ser l'origen i l'espai dels records que avui formen part de la meua memòria.

GUILLEM LÓPEZ

La història que no em van explicar

La primera vegada que vaig sentir parlar de Franco no vaig sentir parlar de Franco: Franco se sobreentenia amb prou feines entre les línies de les converses dels més grans, als llibres d'història de l'escola que es llegeixen en veu alta com una cantarella. La història que no em van explicar, a més, resultava llunyament intranscendent, ningú creia ser-ne víctima, ningú es creia culpable. El franquisme sembla una cosa que els ha passat a altres. Pregunto sobre tot això a la meva àvia, i a l'altre costat del telèfon la meva àvia em respon: «Per què?, per què entrar ara a remoure aquestes coses? No seria millor que ho oblidéssim?, no seria millor?»

L'estàtua està al centre de la ciutat, al costat d'un ajuntament ampli, blanquíssim, ple de volutes i de cartel·les i de dibuixos i de banderes. Uns tres metres d'alçada, és una estàtua equestre, l'última que resisteix a tota la Península. Franco mira a l'infinit indefinidament, sense panxa, treu pit prenyat de medalles; amb la mà esquerra subjecta fermament les regnes de la pàtria, la dreta aixeca un ceptre o un pal, segons es miri, però Franco no mira el ceptre, sinó que mira a l'infinit indefinidament. Al voltant de l'estàtua hi ha sis bancs d'un blau elèctric, blau de granota d'obrer, i al voltant dels bancs, deu o dotze arbres separen el dictador del trànsit mundial. Hauria sabut, si no ho hagués sabut, que era ell? Gairebé vint d'anys d'estiueig a Santander i la meva àvia sembla no saber-ho. No li sembla bé, però tampoc malament. No li sembla i punt.

La meva àvia està contenta que hagi vingut, no tant del perquè. Em repeteix que ja he estat aquí abans, però no ho recordo. Santander és blanca i polida, relluent com una casa de nines, o un pastís de casament de set pisos. Fa olor de nata. Les hores del dia s'ordenen, una darrera de l'altra, cada cosa al seu temps, una vegada cada una, dòcils i callades, tan pausades que quasi és com si no haguessin passat. Quasi. Els jardins florits de fúcia, de groc llimona, blau magenta, les baranes blanques, untuoses. El casino. Les botigues tenen nom de cog-

«Seria més dramàtic ser néta dels herois, fins i tot dels vilans, però jo descendeixo dels personatges secundaris»

SINOPSI

Elia Urquiza inicia la recerca dels seus records a Santander, on es manté dreta l'última estàtua de Franco a Espanya, i a través de la figura de la seva àvia: «No van ser franquistes ni antifranquistes. La seva relació amb Franco no és traumàtica, perquè Franco, simplement, no és. La meva àvia, vídua de militar franquista, parla des de la distància, com per un telèfon molt llunyà. Seria més dramàtic ser néta dels herois, però jo descendeixo dels personatges secundaris.»

ELIA URQUIZA

Elia Urquiza (Pamplona, 1980). Col·labora en diferents mitjans i festivals com a redactora, coordinadora i dissenyadora gràfica. El 2004 va finalitzar els documentals *De Carmen a Carmen* per a BTV i UAB, i *Spraysion*, del qual n'ha adquirit els drets TVE.

nom antic, fa molts anys que són al mateix lloc. Les nenes atapeïdes de llaços de ras enverinen els cignes del parc amb restes de xiclet de maduixa.

«Com, que mai has estat aquí? Has hagut de ser-hi, no ho records?» No. Feia temps ja que no veia nens vestits de diumenge, faldilles estufades de nina, sabates de xarol, camises petitones amb tots els botons, tarda de gelat i missa. Quina nena tan maca, s'assembla a tu. Als desconeguts no se'ls tracta de tu. S'ha d'anar amb compte amb els bombons, s'ha d'anar amb compte, són perillosos els bombons: un segon a la boca i, després, tota la vida als malucs. Pot ser sí que he estat aquí abans.

Les perles són per dur a les tardes, no és bo al matí dur perles, però a la tarda sí, perles i granissat de llimona. La meva àvia s'asseu pausada a la taula de sempre, amb les amigues de sempre, demana el mateix de sempre. Parlen dels néts, del passat, de les malalties, de la gent morta. Jo també parlo, parlem, riem, bec orxata de xufa. L'ombra de la tarda cau sobre les terrasses, ja comença a refrescar, i es fa tard.

Està maca, la meva àvia, és maca encara i porta les mateixes ulleres, amb forma de petxina, grans i tornassolades, les ungles llargues, pintades curosament, els colors sempre combinats, talons baixos caminant lleugerament pel passeig marítim, és preciosa Santander, té uns passejos ideals Santander. M'agrada la veu de la meva àvia. Pensa molt abans de parlar, tot té sentit quan ho diu ella. No s'escandalitza fàcilment, però mai serà protagonista de l'escàndol. Li agrada veure pel·lícules, però no sortir-hi. Com a mi. Em sento una mica culpable de ser aquí buscant alguna cosa i no només bevent lentament la meva orxata. La posa tan nerviosa que tregui la càmera callada de la bossa i, no obstant, hi accedeix: com li diu a una néta que no. Camina lentament travessant la plaça, s'asseu en un banc blau, treu el diari, atentament es posa a llegir. Ni un sol cop ha aixecat el cap.

ELIA URQUIZA

«És el record d'una Espanya franquista i pobra, i una vida aspra, dura i grisa com el formigó»

SINOPSI

La història que presenta Raúl Cuevas neix de la necessitat de conèixer altres barris que, com Bellvitge, el barri on va néixer, es van construir als anys seixanta, durant la dictadura. És un recorregut per diferents ciutats dormitori de l'Estat, a l'Hospitalet de Llobregat, Bilbao, Madrid i Sevilla. «Un record d'una Espanya franquista i pobra, i una vida aspra, dura i grisa com el formigó.»

Els barris de Franco

Barcelona-Bilbao-Madrid-Sevilla. Començo un viatge buscant ciutats dormitori, aquests barris a les perifèries de les grans ciutats que es van construir durant el franquisme. Barris com Bellvitge, a l'Hospitalet, el lloc on vaig néixer i on he viscut gairebé tota la vida.

La Paz (Barakaldo) és la primera parada del viatge: quatre panells gegants de formigó i algunes torres s'aixequen davant l'autopista. Malgrat aquesta impressió, la sorpresa és que es tracta pràcticament d'un barri de classe mitjana: parcs, zones verdes, gespa ben cuidada... Tan tranquil com avorrit, cada dia ens trobem la mateixa gent als mateixos llocs: el nen amb la samarreta de l'Athletic jugant a futbol, l'àvia que baixa al carrer amb la cadira, el grup de nens a la plaça mentre els pares els vigilen des de la terrassa del bar... Ens fa la impressió de trobar-nos tancats en un *loop*,

RAÚL CUEVAS

Raúl Cuevas (l'Hospitalet de Llobregat, 1978). El 2001 dirigeix el seu primer documental, *Família nombrosa*. Després vindrien *Bellvitge*, *Las cosas de la vida son así y no le des más vueltas a la bicicleta*. El 2005 ha realitzat *Cinc estrelles* per al programa *Taller Doc* de TVC.

com si fóssim al Dia de la Mar-mota: al barri no passa res.

Faig preguntes sobre el passat del barri, com era al començament durant el franquisme i com és ara, però sembla que aquest barri no s'hagi construït durant la dictadura o que la dictadura no va marcar en excés la vida del barri. Simptomàticament, l'única reacció important que provoca el nom de Franco és la d'una senyora que es nega a parlar-ne.

Marxem a San Blas, un barri de Madrid antigament conegut com a Viviendas Francisco Franco. La primera impressió, un dimarts d'estiu a les set de la tarda, és de desolació total. Es veu trist, vell i gris, i al carrer no trobem ni una ànima. A poc a poc, però, comença a cobrar vida, massa i tot. El segon dia a San Blas l'atzar ens regala en un matí dos dels millors moments del rodatge: el primer, quan ja donava per finalitzada sense èxit l'entrevista a una se-

nyora, entra en acció la seva veïna Ruma, que segons diu va aconseguir el pis i feina per als seus fills gràcies a Franco. «*Rosi, con Franco hubo muchas posibilidades.*» El segon, quan sense voler desencadenem una discussió a la plaça entre un home que va patir amb Franco i una senyora que no va patir tant. La cosa va acabar amb insults.

Sevilla és l'última parada d'aquesta travessia. Des de l'autovia, la imatge dels deteriorats blocs d'El Trébol no ens augura res de bo, ni tampoc ho fan les escombraries que hi ha per terra, ni els armaris tirats al mig del carrer. Però la sorpresa en baixar del cotxe és que som en un barri de gent treballadora ple de vida. Això sí, la densitat de població a El Trébol és espectacular: en l'espai que ocupen els sis blocs del barri hi deuen viure unes 4000 persones. Tots els espais estan ocupats pels cotxes.

Entre broma i broma, em fa la impressió que ningú em diu el que pensa de veritat sinó el que se suposa que ha de dir, com si la censura encara actués sobre les seves consciències. I quan es tracta de parlar del barri, sembla que tothom s'hagi posat d'acord: «*Es un barrio fantástico, estupendo, aquí se vive muy bien, no tenemos ningún problema.*» Suposo que és normal. Per què li han d'explicar al primer que arriba els problemes del seu barri, si és tot el que tenen i n'estan orgullosos?

Torno a Barcelona amb la impressió que aquests barris, com passa a Bellvitge, tenen poc a veure amb el que eren durant el franquisme. L'arquitectura és la mateixa però d'alguna manera la gent ha donat a aquests espais una personalitat que abans no tenien. El record de Franco, però, hi continua present.

RAÚL CUEVAS

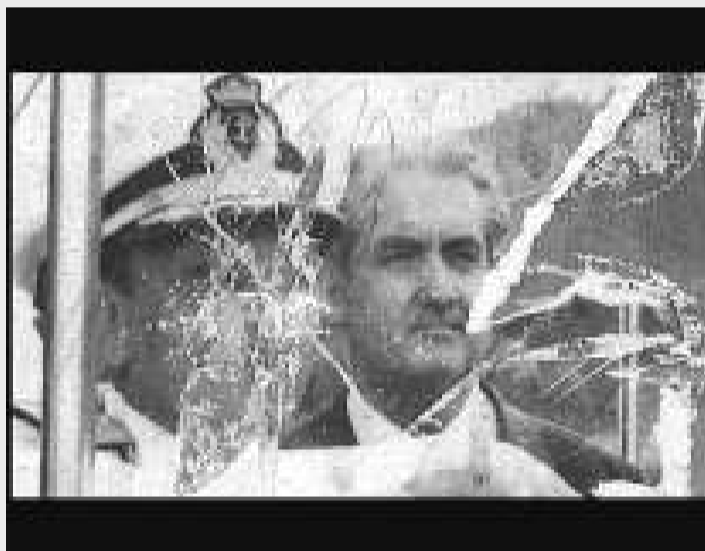
El somni de la fossilització

La Sima del Elefante se la va batejar així perquè es creia que contenia restes d'un elefant. Posteriorment, van resultar correspondre a un rinoceront. Els ossos estaven cremats i es va evidenciar la presència de foc, d'un foc remot que només la mà humana podia haver portat fins allà. Els experts van fer càlculs i van comprovar que el primer avantpassat nostre que va arribar a la zona va dormir en aquella cova fa un milió i mig d'anys. És a dir: cinc-cents cinquanta milions de nits abans que aquesta nit d'octubre en què estic escrivint.

En aquell temps –ens explicava el guia– l'aigua de la pluja ja feia milers d'anys que es filtrava sota les falgueres, perforant la pedra calcària de tota la serra d'Atapuerca i dissenyant un capritxós laberint de gegantines galeries subterrànies que primer van funcionar com a fonts i, després, en buidar-se per nodrir el riu que naixia a la vall, es van emplenar d'aire, van quedar exposades a la llum, i les aus, els rèptils i els homínids les van ocupar com a refugi. Lentament, els sediments van tornar a emplenar els forats i els fòssils van romandre sepultats fins a començaments del segle XX, quan es va dinamitar la muntanya per construir el ferrocarril. La vessant de la muntanya després es va manifestar aleshores com un llibre gegant d'història que teníem l'obligació de començar a desfullar pacientment amb l'ajuda de pinzells, raspalls i tamís.

Compleixen els estrats un rigorós ordre cronològic, de manera que les capes més superficials –les que alimenten les arrels de les alzines– corresponen a una època més recent, i les més profundes representen el que va ser dipositat en temps immemorial. Tenint en compte que l'equip d'arqueòlegs rastreja i excava a un ritme de tres o quatre centímetres per any, no resulta difícil deduir que la meua generació no viurà prou temps per conèixer el contingut de les últimes pàgines –les més apassionants– d'aquest llibre mastodòntic de terra vermella.

Aquest estiu, vaig tenir l'oportunitat de descobrir totes

«Quant de temps costa desmantellar per sempre el dormitori d'un dictador? El de Franco ha iniciat ja el somni cap a la fossilització»

SINOPSI

Fa uns anys, un empresari va arrossegar el iot de Franco, l'*Azor*, 300 quilòmetres terra endins per portar-lo fins al cim d'una muntanya i reconvertir-lo en un motel de luxe, a Burgos. Juan Antonio Barrero, que havia topat per primera vegada amb el vaixell terra endins fa dotze anys, ha tornat a visitar l'*Azor*. Des de les velles dependències del dictador es divisa ara la gran Sima del Elefante d'Atapuerca, on s'han descobert les restes de l'homínid més antic d'Europa.

JUAN A. BARRERO

Juan Antonio Barrero (Sevilla, 1980) és diplomad en direcció cinematogràfica a la Brighton Film School i s'ha especialitzat en direcció artística i direcció d'actors. El 2003 va realitzar el curtmetratge *1939*, seleccionat en nombroses mostres i festivals. Participa com a ajudant de direcció en el documental *Diario argentino* de Guadalupe Pérez.

aquestes coses amb motiu d'un viatge que vaig fer a Burgos per preparar el rodatge de la pel·lícula. Ja havia estat allà en una altra ocasió. L'hivern que vaig fer tretze anys, el meu pare em va regalar la meua primera càmera de vídeo i vam anar a passar el cap de setmana a una casa de poble amb les parets plenes d'animals dissecats. Nevava com jo no havia vist nevar mai en la meua vida. A la tornada, vam parar a esmorzar en un bar de carretera i just allà, enmig de res, vaig trobar un vaixell enorme.

Dotze anys després, he conegut Lázaro, l'empresari que va arrossegar el iot de Franco tres-cents quilòmetres terra endins i el va plantar al cim d'aquella muntanya amb el somni de convertir-lo en un motel de luxe. A la planta superior, al costat del pont de comandament, hi ha dues habitacions simètriques. Originalment, una estava pintada de blanc i l'altra, de blau. A la primera descansava el *caudillo* i a la segona, la seva esposa. Ambdues habitacions tenien una banyera de marbre verd collada a terra. Vaig caminar per la cabina del dictador amb la nàusea que em produeixen els vaixells que floten balancejant-se a alta mar. Em vaig acostar a la finestra per prendre l'aire i vaig contemplar el paisatge groguenc durant una bona estona. Vaig tardar a descobrir, allí entre dos turons, la silueta minúscula de la Sima del Elefante, on dormia el primer avantpassat nostre ara fa cinc-cents cinquanta milions de nits.

Vaig pensar que, si la vista hi arribava, la distància entre el iot i la cova no era en realitat tan gran; que, potser, el timó rovellat i les banyeres de marbre verd havien iniciat ja, silenciosament, un llarg somni cap a la fossilització; que només una cosa –però una cosa important– diferenciava el vaixell dels ossos del rinoceront: l'evidència de les flames. Doncs tot aquell horror de rovell continuava exposat només al pas del temps. Al pas del temps i el lleu escarni que li van procurant els turistes curiosos que s'enduen d'amagat algun cargol de record.

JUAN A. BARRERO

«Al Valle de los Caídos vaig descobrir que he heretat una història falsejada a força de silencis»

SINOPSI

Trenta anys després de la mort del dictador, la seva tomba encara continua sent un destí turístic. Al Valle de los Caídos va ser on per primer cop Sandra Ruesga va tenir consciència de qui havia estat Franco. Aleshores tenia 23 anys. Abans, però, havia visitat el recinte moltes altres vegades, sense que res l'hagués fet qüestionar-se la figura del dictador: «Al Valle de los Caídos –diu Sandra– vaig descobrir que he heretat una història falsejada a força de silencis.»

Visita turística

SANDRA RUESGA

Sandra Ruesga (Madrid, 1975) ha treballat com a ajudant de direcció en diversos curtmetratges i programes de televisió. El 2003 va realitzar el curt documental *Caricaturas* per a IORTV i ha codirigit el llargmetratge documental *200 km*.

Rodar aquest curtmetratge va estar a punt de convertir-se en un malson. De fet, en algun punt del camí em vaig plantejar convertir la història en un *making off* sobre les dificultats per rodar, alguna cosa així com a *Lost in la Mancha* els directors narren les desventures de Terry Gilliam a l'hora de rodar la seva nonada pel·lícula *El caballero de la Mancha*.

A l'inici d'aquest projecte pretenia explicar la meua presa de consciència política, ja de molt gran (amb 23 anys!), al Valle de los Caídos. Per a la meua família la tomba de Franco no era res més que un lloc turístic i, com a tal, jo l'he visitat moltes vegades. Fins i tot quan era petita anàvem a berenar algun diumenge a les pinedes que hi ha al recinte, com tantes altres famílies madrilenyes. Així que fins que no vaig portar-hi d'excursió un meu amic alemany, que es va escandalitzar que tot

allò tan sols existís, no vaig començar a plantejar-me qui havia estat realment Franco.

En adonar-me que anys després tot en aquell lloc continuava tal com jo ho recordava, vaig decidir rodar dins del recinte del Valle de los Caídos l'activitat turística que s'hi desenvolupava, aliena a la sinistra simbologia del grandiosos mausoleu. El problema principal va sorgir quan faltava menys d'una setmana per començar el rodatge. Des de Patrimonio Nacional van començar a arribar restriccions dia rere dia. El que en un principi havien de ser set dies de rodatge s'anaven retallant a cinc, després a dos... Dos dies abans del rodatge, l'última oferta va ser de mig matí. Cada dia que passava per al compte enrere jo anava modificant els plans de rodatge en funció de les noves condicions. I per fi, el dia abans de començar el rodatge, vam rebre el contracte amb les lleonines con-

dicions d'aquest nostre Patrimoni Nacional. Entre altres coses havíem de pagar una milionària assegurança de responsabilitat civil, impossible de gestionar (encara que haguéssim aconseguit tan ingent suma) quan faltava només un dia per al rodatge.

Definitivament, no podríem rodar a dins del Valle de los Caídos. Vam parar un parell de dies per buscar un pla B. Vaig pensar a rodar la història sense mostrar el Valle de los Caídos, centrant-me en la vida quotidiana al voltant d'aquest lloc. Vaig estar dos dies intensos buscant localitzacions. El que hi ha més a prop del Valle de los Caídos és un enorme càmping on estuegen molts madrilenys des de fa quasi 30 anys. Em va semblar interessant retratar la vida diària despreocupada dels estiuajants a escassos quilòmetres de la tomba de Franco. Com que hi havia força pressió per començar a rodar, ens van llençar al

buit i vam estar dos dies al càmping buscant personatges i situacions que funcionessin. Però en un càmping de 3.000 persones això no és fàcil, així que vam decidir un cop més aturar el rodatge.

Després de replantejar-me la història de nou durant unes setmanes, vaig decidir tornar a la idea original i rodar dins el Valle de los Caídos. Això sí, sense mostrar res del recinte i sense cridar l'atenció. Per això necessitàvem una càmera i un dispositiu d'àudio relativament discrets. Vam seguir un grup de turistes acompanyats per una guia. Després de resoldre totes les noves dificultats tècniques i tàctiques, per fi, un mes després, vam aconseguir acabar el rodatge amb èxit.

Irònicament, res del que vam rodar s'ha inclòs en el muntatge final. Però aquesta ja és una altra història.

SANDRA RUESGA

Els silencis heretats

Havia sentit que a l'avi l'havien fet alcalde durant el franquisme, però no en sabia gaire res. A casa poques vegades es parlava del passat i en el silenci s'amagava por, dolor i patiment. Ara em disposaria a acostar-me de nou al paisatge familiar i preguntar.

10 d'agost, Barcelona-Manlleu. A Barcelona fa un dia de xafogor. L'asfalt crema. Turistes amunt i avall. Carrers en obres. Sorolls. Presses i poca paciència. A mitja tarda els quatre membres de l'equip de rodatge sortim de la ciutat. Deixar-la enrere és prendre consciència de l'inici del viatge. Llarg silenci durant el trajecte. Ja som ficats a la cova de la recerca. Arribem a la Rierola, una masia al mig del camp. Aquí ens allotjarem durant el rodatge. El paisatge és del tot pla. El cel està enfurismat i presagia pluja. La família de la casa ens rep amablement. Pujo a l'habitació, l'espai que em farà d'embolcall en aquests dies. Els sostres són alts i el mobiliari, antic. Els finestrals són de fusta i se sent el vent com fa trontollar els vidres. A fora, grills, oques, gallines, gats i gos es fan sentir.

Per a mi aquest viatge és, en certa manera, un retorn. En aquest paisatge vaig néixer i créixer. M'és conegut, l'he viscut, l'estimo, hi tinc arrels, hi tinc nusos i lligams. És el paisatge d'on vinc, un paisatge que, d'entrada, retrobo. No obstant això, aquest cop hi arribo amb una nova mirada, amb un objectiu ben diferent. Ara hi vinc de recerca, a explorar, a interrogar, a buscar respostes. Ara pren un nou sentit. Ara em capbusso pels seus laberints seguint ombres i ressons que vagin portant a la superfície les peces d'un trencaclosques que intento compondre. Un trencaclosques que, ordenat, és revelador d'una memòria personal i històrica. Les peces se'm presenten escampades i em toca anar pas a pas per no perdre-les. El compromís pres és doble: personal (hi implico la família) i fílmic (l'objectiu, element instigador del viatge). El risc és gran i cal ser molt acurat en tot moment.

El meu camp de batalla és el silenci. El silenci entorn unes cir-

«El fantasma se m'apareix. Comença a empaitar-me, em sacseja. Ara a mi, que quan vaig néixer ell ja no hi era»

SINOPSI

Aquesta és la història d'un viatge al paisatge físic i humà de la infantesa i l'adolescència. Una recerca que afecta vides quotidianes. Un viatge que persegueix, des de l'avui, el passat. Mònica Rovira es trasllada a la seva Osona natal i pregunta i busca respostes entre els seus.

MÒNICA ROVIRA

Mònica Rovira (les Masies de Voltregà, 1978). Dirigeix el seu primer curtmetratge cinematogràfic, *El secreto de mamá*, becada per realitzar els seus estudis a la FAMU, Escola de Cinematografia de Praga. El 2003 dirigeix *Dolç amarg* com a projecte de final de carrera i obté matrícula d'honor. Col·labora en el projecte col·lectiu *Panorama* i ha participat en el nou projecte de Marc Recha.

cumstàncies personals i històriques. Per què encara avui el silenci? Què hi ha darrere el silenci?, por?, dolor? Estic decidida a interrogar la família sobre aquest silenci viscut. Alhora, però, em qüestiono a mi mateixa: en certa manera em sento una invasora. Per què he vingut a afectar vides quotidianes, a entrar en els seus espais íntims amb la intenció de trobar respostes sobre quelcom incòmode i silenciats, i els imposable una càmera?

La trobada amb en Josep Maria és un dels primers esglaons. En l'àmbit familiar hauria de ser el més fàcil: ambdós som fills de la democràcia i les distàncies entre nosaltres són curtes. No obstant això, s'apunten problemes i dificultats. «Per què t'entestes a preguntar a la família?», em demana; «Si has de parlar de Franco, per què no demanes a gent que vulgui dir coses, a gent que sàpiga...?» El que havia de fer-me de còmplice d'entrada no està gaire d'acord amb la direcció que he pres per a la peça. Caram. Finalment accepta col·laborar amb mi.

Sóc molt més conscient que estic fent un camí a la intempèrie, on hi ha sotracs i pedres que fan trontollar, on l'atzar pot filtrar-se en qualsevol moment i reconduir la direcció presa. Dubtes, inseguretats, patiment. L'equip voldria més concreció de l'itinerari. L'equip voldria un pla de rodatge. La Mònica pot preveure però només té la certesa del pas immediat. La manera com en surti i el que en tregui donaran la clau per cercar la peça següent. La Mònica busca. Franco, Franco, Franco. Com un fantasma que la persegueix. Preguntes. Respostes? El fantasma, invisible en el paisatge, un espectre del passat, es fa present. El rodatge acaba sent un recorregut entre murs. Murs de comunicació. Murs de silencis. Murs de respostes.

19 d'agost del 2005. Manlleu-Barcelona. L'entrada a la ciutat és tranquil·la. M'acomio dels companys d'equip. Deu dies després d'haver tancat la porta de casa, ara la torno a obrir. Aparentment tot està igual. Per dins, tot està remogut.

MÒNICA ROVIRA